

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

УДК 373.2:159.922.7:372.3](045)

DOI <https://doi.org/10.12958/3083-6514-2025-3-194-203>

Варяниця Людмила Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри розвитку дитини раннього і дошкільного віку

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,

м. Полтава, Україна.

koknovatanya@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4355-1529>

ПЕДАГОГІЧНА ІМПРОВІЗАЦІЯ ВИХОВАТЕЛЯ ЯК ЗАСІБ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО СОЦІАЛЬНОГО СВІТУ

Природним середовищем, у якому відбувається перша соціальна адаптація дитини, а також осередком збереження й передачі культурних цінностей, є заклад дошкільної освіти (далі – ЗДО). Саме в умовах дошкільного закладу дитина починає опановувати норми поведінки, набуває навичок спілкування та взаємодії з однолітками й дорослими. Реалії сьогодення ставлять перед ЗДО завдання не лише забезпечити дітей необхідним рівнем знань, умінь та навичок, а й розвинути їхню здатність до життя в суспільстві, адаптації, досягнення соціально значущих цілей та ефективної взаємодії. З огляду на це, питання адаптації до соціального світу набуває особливої ваги, адже його розв’язання відповідає актуальним запитам і потребам суспільства.

Проблема соціальної адаптації дітей дошкільного віку активно досліджується в працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, Н. Пихтіна зауважила, що соціалізація як елемент педагогічного процесу передбачає поступове засвоєння дитиною соціальних норм і культурних цінностей суспільства, у якому вона живе та формується. Цей процес здійснюється завдяки взаємодії з різними факторами впливу – мега-, макро-, мезо- та мікрофакторами, що відіграють активну роль у розвитку особистості (Пихтіна, 2024). Учені О. Петринич і М. Компонович висвітлили аспекти адаптації дошкільників до воєнних реалій в Україні та їхній вплив на соціалізацію дітей (Петринич & Компонович, 2024). Науковці А. Пасічніченко та Н. Ковалевська також акцентували на труднощах адаптації дітей до соціального світу в реаліях сьогодення, що зумовлені тривожними та психотравматичними обставинами. Це, відповідно, призводить до замкнутого поведінкового типу, труднощів у спілкуванні, ізоляції від інших, агресивної поведінки, проблем у врегулюванні конфліктів та загальних складнощів адаптації в соціальних групах (Пасічніченко & Ковалевська, 2025).

На думку А. Курчатової, натхненний педагог легко встановлює зв’язок із кожною дитиною, сприймаючи її як творчу особистість, і підтримує її розвиток через багаторазову взаємодію в різних видах діяльності – від гри та навчання до малювання, конструювання чи ліплення. Завдяки цьому діти отримують можливість проявити власну ініціативу, розвивати уяву та набувати нових знань у комфортному освітньому середовищі (Курчатова, 2022).

Дослідники С. Курінна та Я. Курінний наголосили на тому, що професійна діяльність вихователя ЗДО має багато спільного з роботою вчителя, проте її особливість визначається віковими характеристиками дітей. Основне завдання вихователя полягає не лише в навчанні, а передусім у керуванні різними видами діяльності дошкільників, зокрема ігровою, трудовою, художньою та іншими формами активності, що сприяють їхньому розвитку й соціалізації.

Важливим аспектом професійної діяльності вихователя, який сприяє розвитку й соціалізації дітей дошкільного віку, є творчість і педагогічна імпровізація (Курінна & Курінний, 2021). У праці В. Смиренського підкреслено, що педагогічна імпровізація є однією з важливих складових діяльності вихователя, оскільки вона дає змогу миттєво реагувати на змінні обставини та емоційні стани дітей, створюючи сприятливу атмосферу для їхнього розвитку. Імпровізація в педагогічному процесі дозволяє вихователю адаптувати навчальні матеріали та методи до конкретної ситуації, що виникає в процесі спільної діяльності з дітьми (Смиренський, 2019). У своїй праці, присвяченій дослідженню педагогічної імпровізації, М. Єнакій підкреслює, що це поняття нерозривно пов'язане з творчістю, оскільки саме в її процесі активізуються та реалізуються креативні здібності педагога, що, відповідно, сприяє його професійному розвитку. Імпровізація має високу педагогічну цінність, відіграє вагомий роль у навчанні й вихованні та є показником якості творчого підходу до освітнього процесу (Єнакій, 2007).

Попри важливість творчого підходу та педагогічної імпровізації для ефективної роботи з дошкільниками, кількість наукових досліджень, присвячених цій проблематиці, є обмеженою, що підкреслює необхідність подальших розвідок у цьому напрямі.

Мета статті – дослідити роль педагогічної імпровізації вихователя як ефективного засобу соціальної адаптації дітей дошкільного віку, визначити її значення у формуванні навичок взаємодії, комунікації та самостійності в умовах ЗДО.

У процесі дослідження використано такі методи, як аналіз наукової літератури для вивчення основних підходів до поняття педагогічної імпровізації, адаптації дітей дошкільного віку, соціалізації в умовах ЗДО; синтез (для об'єднання окремих теоретичних положень у цілісну систему); порівняльний аналіз (для аналізу підходів до застосування імпровізаційних прийомів у виховній роботі); класифікація та узагальнення (для виокремлення типів педагогічної імпровізації, форм і прийомів її реалізації у виховному процесі, які сприяють соціалізації дітей).

З перших днів перебування в закладі дошкільної освіти для дітей важливим є створення сприятливої, комфортної атмосфери. Вихователь відіграє провідну роль у формуванні психологічного добробуту групи, забезпечуючи належну організацію діяльності вихованців. Оптимальною моделлю взаємодії є педагогічний партнерський підхід, коли вихователь є активним співучасником діяльності дітей, особою, якій можна довіряти. Позитивний емоційний фон комунікації сприяє як психологічному, так і соціальному розвитку вихованців. Завдяки активному стимулюванню творчих здібностей дітей, педагог сприяє розвитку їхньої самостійності, аналізу власної діяльності, формуванню емоційного інтелекту й соціальних навичок.

У педагогічній практиці творчість є динамічним, емоційно насиченим і водночас складним процесом, який має суперечливий характер. Педагог разом із вихованцями прагне до пізнання істини, удосконалюючи накопичені знання й навички. Важливу роль у цьому відіграє педагогічна імпровізація, яка є невіддільною частиною його діяльності. Вона є засобом активізації творчого пошуку та оригінальним способом доведення результатів освітнього процесу до високого рівня майстерності. У широкому розумінні педагогічна імпровізація – це діяльність вихователя, яка здійснюється в процесі професійної взаємодії без тривалого попереднього аналізу чи планування. Її основне призначення – оперативне та адаптивне реагування на несподівані педагогічні ситуації, забезпечення їх швидкого й ефективного розв'язання, що сприяє створенню комфортного освітнього середовища (Смиренський, 2019, с. 169). Педагогічна імпровізація ґрунтується на загальнокультурній та професійній підготовці вихователя, його глибокому знанні предмета, основ педагогіки та психології, а також сформованих педагогічних умінь і навичках. Важливими чинниками є володіння педагогічною технікою й тактом. Особливу роль у процесі імпровізації відіграє творча складова, яка охоплює розвинену увагу, уяву, інтуїцію та здатність до натхненної діяльності. Творчість вихователя проявляється в здатності

знаходити нові рішення в щоденній професійній діяльності, змінювати й комбінувати відомі методи відповідно до вікових та індивідуальних потреб кожної дитини. Це також передбачає гнучкий підхід до вибору ефективних засобів взаємодії з малюками, пошук нестандартних шляхів розв'язання освітніх завдань, креативне використання прийомів, що сприяють розвитку творчої ініціативи та пізнавальної активності вихованців (Міхеєва & Чубкова, 2019, с. 73–76).

Етапи педагогічної імпровізації мають інтуїтивний характер, проте базуються на конкретних професійних засадах, які окреслив В. Смиренський. Зокрема, йдеться про:

1) професійно-педагогічні основи, які визначаються рівнем компетентності педагога, його здатністю до системного мислення, динамічного реагування й мобільного застосування спеціальних знань і навичок у межах загальної високої культури та ерудиції;

2) індивідуально-особистісні аспекти, що формують специфіку дій вихователя в нестандартних освітніх ситуаціях, що потребують швидкої адаптації та оперативного прийняття оптимальних педагогічних рішень;

3) мотиваційно-творчі чинники, які визначають внутрішні стимули педагогічної діяльності, її змістовну наповненість, зацікавленість в освітньому процесі та стан творчого натхнення, що сприяє ефективній взаємодії з вихованцями (Смиренський, 2019).

У межах освітнього процесу педагогічна імпровізація поділяється на чотири основні типи: цільову, змістову, методичну та комунікативну. Усі ці види тісно взаємопов'язані та взаємодіють між собою, формуючи комплексний підхід до навчання. На практиці їх складно розмежувати, оскільки вони часто переплітаються, доповнюючи одне одного та створюючи нові варіанти педагогічної діяльності, що сприяє збагаченню освітнього процесу (Молнар, 2024, с. 207).

У контексті дошкільної освіти педагогічна імпровізація виконує низку важливих функцій:

1) комунікативно-організаційну – вона допомагає вихователю встановити емоційний контакт із дітьми, організувати їхню діяльність, спрямувати увагу на певне завдання та підтримувати позитивну атмосферу взаємодії під час освітнього процесу;

2) мотиваційно-пізнавальну – проявляється в збагаченні змісту освітньої діяльності, формуванні стійкого інтересу дошкільників до пізнання навколишнього світу завдяки використанню несподіваних, емоційно забарвлених моментів, нової інформації або цікавих ігрових прийомів, які сприяють поглибленню знань і розширенню світогляду дітей;

3) професійно-діяльнісну – дозволяє вихователю гнучко реагувати на непередбачувані ситуації у взаємодії з дітьми, подолати розгубленість або невпевненість, приймати ефективні педагогічні рішення на основі ситуації, формувати індивідуальний стиль роботи, удосконалювати свою професійну майстерність і педагогічну культуру (Смиренський, 2019, с. 179–180).

Дошкільний вік є важливим етапом становлення особистості, під час якого дитина активно адаптується до соціального середовища. Саме в цей період активно формуються емоційні навички: дитина навчається виявляти власні почуття, розпізнавати емоції інших людей та взаємодіяти з оточенням. Чим раніше вона опанує навички ефективної комунікації та соціальної адаптації, тим більш успішною вона буде в майбутньому (Борисенко & Бадер, 2021, с. 48). У цей період також формуються моральні, культурні, фізичні, психічні та духовні аспекти розвитку й засвоюються норми та правила поведінки в суспільстві. Відбувається процес соціалізації, що закладає основу для формування соціальної компетентності дошкільника та його успішної взаємодії з навколишнім світом. Соціальний розвиток дітей дошкільного віку – це поступове залучення до нового соціального середовища, що передбачає проходження низки етапів формування дитини як соціальної особистості (рис. 1).

Соціалізація сучасних дошкільнят значно залежить від впливу різних факторів, зокрема змін в сімейних структурах та дитячих спільнотах, демографічних викликів, активного розвитку цифрових технологій та віртуального середовища, формування споживацьких моделей поведінки, процесів урбанізації й зростання соціальної нерівності. Важливими чинниками

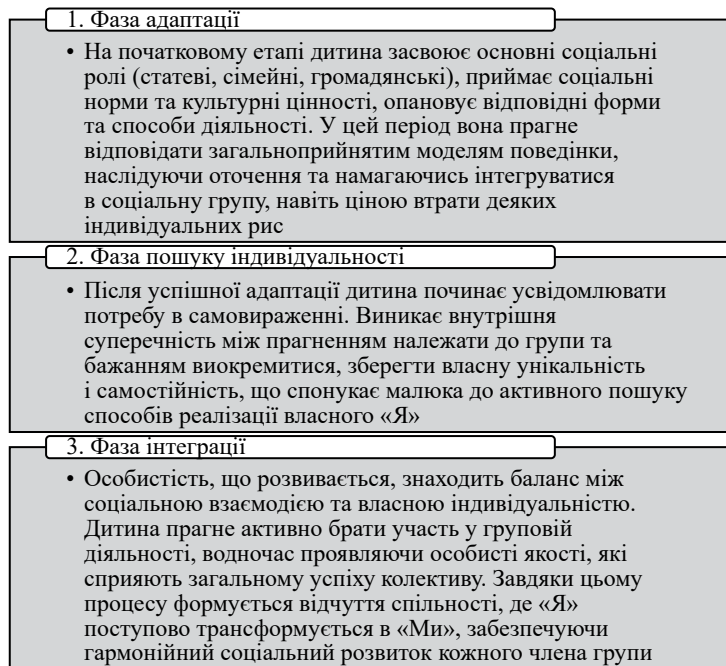

Рис. 1. Фази соціалізації дитини дошкільного віку

є також економічні труднощі, міграційні зміни та реформування системи дошкільної освіти. Ці тенденції створюють нові умови для розвитку дитини, змінюючи її способи соціальної взаємодії та адаптації в суспільстві (Пасічніченко & Ковалевська, 2025, с. 13). У дошкільному віці соціальний та емоційний розвиток дітей тісно взаємопов'язані. Дитина адаптує свої емоційні реакції відповідно до норм середовища, у якому перебуває. Завдяки цьому процесу вона формує позитивне ставлення до оточення, розвиває доброзичливість, турботливість, здатність співчувати та надавати допомогу. Водночас діти опановують навички врегулювання конфліктів, засвоюють основи ігрової, трудової та практичної діяльності, а також навчаються дотримуватися правил взаємодії в колективі (Лісова, 2024, с. 37).

Соціальний світ для дитини дошкільного віку передбачає насамперед здобуття досвіду комунікації, участь у спільній діяльності та засвоєння соціально прийнятних норм і правил співжиття. У цьому контексті педагогічна імпровізація є ефективним засобом формування комунікативних навичок, залучаючи дітей до діалогової взаємодії, театралізованих ігор та рольових ситуацій, що відтворюють елементи соціальної поведінки. Вона сприяє розвитку емоційного інтелекту та конструктивному регулюванню конфліктних ситуацій, зокрема через використання казкотерапії, ігрових та уявних сюжетів.

У дітей дошкільного віку гра є основним видом діяльності, під час якої вони невимушено й природно опановують соціальні норми, навчаються взаємодіяти з різними людьми та приміряють на себе різноманітні соціальні ролі. Сучасні тенденції використання ігрових технологій передбачають активне впровадження цифрових ігор, що створюють додаткові можливості для навчання та всебічного розвитку дітей дошкільного віку. Цифрове середовище відіграє значну роль у процесі соціалізації дітей, впливаючи на їхнє формування норм, цінностей та загального світогляду. Освітні програми та інтерактивні додатки сприяють одночасному формуванню різних когнітивних навичок, таких як логічне мислення, пам'ять, концентрація уваги й креативність. Важливою умовою ефективного застосування таких технологій є їхня відповідність віковим та індивідуальним особливостям дітей. Важливо стимулювати вчителів і вихователів до активного використання цифрових та медійних технологій в освітньому процесі, адже вони є дієвими інструментами соціалізації сучасних дітей (Клименюк, 2023, с. 68).

У сучасних закладах дошкільної освіти активно застосовуються сенсорні дошки, такі як Interwrite DualBoard, для проведення занять та гурткової роботи з дітьми. Одним із простих і доступних цифрових інструментів для педагогів є Google Малюнок, який сприяє ефективній організації освітнього процесу, завдяки можливості створювати інтерактивні схеми, діаграми, візуальні опори та ігрові завдання, що стимулюють пізнавальну активність дітей (Фамілярська, 2021, с. 177–179). Цей інструмент дозволяє вихователю змінювати або доповнювати візуальні матеріали безпосередньо під час заняття, враховуючи інтереси й реакції дітей.

Проте варто зауважити, що традиційні ігрові методики також залишаються актуальними. Рольові, сюжетно-рольові та дидактичні ігри, настільні ігри, конструювання та творчі завдання забезпечують гармонійний розвиток дитини. Завдяки цим видам діяльності діти навчаються взаємодіяти, долати труднощі, приймати обґрунтовані рішення та висловлювати власні думки, що сприяє їхній соціалізації та формуванню необхідних життєвих компетенцій. Проведення сюжетно-рольових ігор надає вихователям можливість створювати умови для продуктивної взаємодії дітей, сприяючи згуртованості та співпраці в спільній творчій діяльності. Взаємодія персонажів у грі може набувати різних форм: співпраці, взаємодопомоги, турботи одне про одного. В окремих випадках можуть проявлятися негативні риси, такі як ворожість, грубість чи жорстокість, що визначаються соціальними умовами життя та виховання дитини. Одні й ті самі сюжетні лінії можуть мати різне значення залежно від контексту. Спочатку діти відтворюють дії дорослих, поступово починають моделювати міжособистісні стосунки, а з часом – розуміти й відтворювати суспільні взаємини. Для ефективного проведення сюжетно-рольової гри важливо заздалегідь спланувати її епізоди, визначивши основні сюжетні блоки. Вихователь відіграє різні ролі – він може бути рівноправним партнером у грі або лідером, що демонструє складніші елементи ігрової діяльності. Окрім того, він має володіти навичками фасилітації, допомагаючи дітям конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації та розвивати соціальні навички. Імпровізація в межах ретельно спланованої сюжетно-рольової гри виконує роль адаптивного механізму, який дозволяє вихователю не лише підтримувати цілісність ігрової структури, але й чутливо реагувати на динаміку взаємодії в дитячому колективі.

Одним з ефективних інструментів, за допомогою якого педагог може реалізовувати імпровізаційний підхід у щоденній роботі, є формат «ранкової зустрічі». Це короткий (15–25 хвилин) інтерактивний ритуал, який проводиться на початку дня з метою створення позитивної атмосфери в групі (Ваколя, 2024). Участь у ньому можуть брати й батьки, що посилює ефект єдності та взаємної підтримки в освітньому середовищі. Під час таких зустрічей вихователь може впроваджувати нові теми для обговорення, додавати елементи гри, невербальної комунікації, руханок тощо. Це дає змогу дітям не лише тренувати комунікативні навички, уміння слухати, вести діалог, висловлювати думки та емоції, а й навчатися емоційного саморегулювання, розвивати емпатію, будувати довірливі стосунки з однолітками та дорослими.

Платформою для педагогічної імпровізації може бути споглядання творів мистецтва або мультимедійних видань. Сучасний медіапростір є середовищем розвитку, яке формує життєвий простір дошкільника. Засоби масової інформації відіграють важливу роль у процесі соціалізації дітей, сприяючи активному становленню їхньої соціальної компетентності та адаптації до суспільного життя (Ляпунова, Нижник & Городнича, 2023, с. 233). У процесі взаємодії з художнім або мультимедійним образом вихователь може імпровізувати, адаптуючи запитання та способи ведення діалогу відповідно до індивідуальних особливостей вихованців, їхнього настрою, зацікавлень або спонтанних реакцій. Переглядаючи мультимедійні матеріали, зокрема епізоди мультфільмів, діти розвивають навички критичного мислення, аналізують побачене й почуте, оцінюють вчинки героїв, обговорюють їхню поведінку та емоційні переживання. Вони навчаються розуміти мотиви персонажів, уявляти себе на їхньому місці, а також формувати власні висновки щодо моральних аспектів представлених ситуацій. Такий процес сприяє не лише

розвитку творчого мислення, а й допомагає дітям глибше усвідомити власну діяльність та її значення (Шпеко, 2021, с. 155).

Різноманітні види творчої діяльності, такі як малювання, ліплення, аплікація та конструювання, є важливим інструментом у розвитку особистості дітей дошкільного віку. Застосування нестандартних підходів у малюванні, роботі з папером, ліпленні та аплікації стимулює дитячу уяву та робить їхні роботи більш цікавими й естетичними. Відчуття задоволення від власних творчих досягнень сприяє підвищенню самооцінки та усвідомленню власної значущості. Організація виставок дитячих робіт та використання їх для прикрашання приміщень закладу дошкільної освіти може допомогти у формуванні поваги до себе, що підвищує ефективність процесу соціальної адаптації дитини. Залучення дітей до спільної творчості на заняттях із малювання, ліплення, аплікації та художньої праці є надзвичайно важливим для їхнього соціального розвитку. Працюючи разом над колективними проєктами, дошкільнята навчаються розподіляти ролі, домовлятися, йти на компроміси, висловлювати свою думку й прислухатися до інших, просити про допомогу та підтримувати товаришів. Така спільна діяльність об'єднує їх спільною метою, завданнями та емоціями, сприяючи формуванню важливих соціальних якостей, таких як товариськість, взаємодопомога, чуйність, відповідальність, доброзичливість і справедливість. Спільна творча діяльність передбачає ситуації, що потребують швидкого, гнучкого реагування з боку вихователя, який повинен оперативно адаптувати завдання відповідно до інтересів і настроїв дітей. Наприклад, коли один з дітей пропонує власну ідею чи змінює напрям гри або творчої діяльності, вихователь має можливість «підхопити» цю ініціативу і впровадити її в загальний процес, зберігаючи інтегрованість заняття. Окрім того, педагогічна імпровізація дозволяє вихователю швидко врегульовувати конфліктні ситуації, які можуть виникнути під час роботи дітей у групі. Якщо, наприклад, кілька дітей хочуть виконати одну й ту саму роль або використовувати один матеріал, педагог може швидко запропонувати альтернативу або перетворити ситуацію на навчальний момент, що сприяє розвитку соціальних навичок та взаєморозуміння серед дошкільнят. Таким чином, педагогічна імпровізація в контексті колективної творчої діяльності не лише сприяє розвитку соціальних компетенцій дітей, але і є важливим інструментом, який допомагає створювати комфортне, гнучке та емоційно підтримувальне середовище для їхнього розвитку.

Важливою у цьому контексті є належна підготовка педагогічних кадрів до роботи в умовах закладу дошкільної освіти. Майбутні вихователі мають опанувати не лише теоретичні основи педагогіки й психології дошкільного віку, а й практичні навички творчої діяльності, сценічного самовираження, моделювання педагогічних ситуацій. Педагоги з досвідом потребують підтримки у вигляді систематичних тренінгів, курсів підвищення кваліфікації, участі у творчих майстернях і методичних об'єднаннях, які допомагають розвивати здатність до імпровізації в освітньому процесі.

Оскільки педагогічна діяльність має творчий характер, що є важливою умовою ефективного передавання знань, педагогічна імпровізація є важливим засобом професійної діяльності вихователя, що надає динамічності й виразності освітньому процесу. Вона допомагає швидко адаптуватися до непередбачуваних ситуацій в освітньому середовищі, оперативно знаходити оптимальні рішення та спрямовувати їх на розвиток освітньої діяльності. Окрім того, імпровізація є ефективним засобом установавання довірливого контакту між педагогом і вихованцями, забезпечуючи сприятливий комунікативний простір. Особливо активно імпровізація педагога реалізується в процесі організації ігрової діяльності, під час інтегрованих занять, спостережень за природними явищами чи обговорення творів мистецтва. Успішна педагогічна імпровізація вихователя ґрунтується на високому рівні його професійної підготовки, знанні дитячої психології та готовності гнучко діяти в непередбачуваних умовах і потребує систематичної методичної підготовки, розвитку креативного мислення, емоційної чутливості й рефлексивних умінь.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є вивчення процесу формування імпровізаційної готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти.

Список використаної літератури

1. Пихтіна Н. П. Педагогічні умови формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку засобами масової інформації. *Наукові записки*. 2024. № 3. С. 48–58. DOI: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2024-PP-3-48-58>
2. Петринич О. Г., Компонович М. С. Аспекти соціально-психологічної адаптації дітей дошкільного віку в сучасних реаліях. *Слобожанський науковий вісник*. 2024. № 2. С. 42–45. DOI: <https://doi.org/10.32782/psyspu/2024.2.8>
3. Пасічниченко А. В., Ковалевська Н. В. Соціалізація дітей дошкільного віку в умовах сучасних викликів. *Імідж сучасного педагога*. 2025. № 2(221). С. 12–15. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-2\(221\)-12-15](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-2(221)-12-15)
4. Курчатова А. Формування та розвиток педагогічної творчості вихователя засобами саморозвитку. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2022. № 1. С. 85–91. DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.1.14>
5. Курінна С., Курінний Я. Деякі теоретичні аспекти підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до ефективної соціалізації дітей раннього віку. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2021. № 1(100). С. 159–169. DOI: <https://doi.org/10.31865/2077-1827.1002021.245412>
6. Смиренський В. Педагогічна імпровізація: зміст, функції та види. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2019. № 9. С. 168–184. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.9.2019.174549>
7. Єнакій М. М. Імпровізація у творчій педагогічній діяльності. *Наука і освіта*. 2007. № 1–2. С. 128–130. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4193/1/Yenakii.pdf> (дата звернення: 15.04.2025).
8. Міхеєва О. І., Чубкова О. В. Творчість вихователя сучасного дошкільного закладу як фактор оптимізації педагогічної діяльності. *Young Scientist*. 2019. № 10.1(74.1). С. 73–76. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/10.1/18.pdf> (дата звернення: 15.04.2025).
9. Молнар Т. І. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до педагогічної імпровізації. *Наукові записки*. 2024. № 213. С. 205–210. URL: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/11067> (дата звернення: 15.04.2025).
10. Борисенко К. Ю., Бадер С. О. Особливості розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2021. № 1(48). С. 48–52. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.48.48-52>
11. Лісова Л. Особливості і значення емоційного розвитку дітей дошкільного віку для соціальної адаптації. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. 2024. № 4(65). С. 35–38. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2024.4.6>
12. Клименюк Н. Новий вимір виховання: соціалізація дитини в умовах цифрового простору. *Науково-методичний, інформаційно-освітній журнал «Вересень»*. 2023. № 3(98). С. 60–72. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.3.2023.05>
13. Фамілярська Л. Л. Інтеграція цифрових технологій в освітнє середовище закладу дошкільної освіти. *Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету»*. 2021. № 11. С. 174–183. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2021.1115>
14. Ваколя З. М. Інтерактивні методи виховної роботи в ЗДО: вплив на розвиток соціальних навичок дітей. *Академічні візії*. 2024. № 37. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1540> (дата звернення: 15.04.2025).
15. Ляпунова В. А., Нижник Т. О., Городнича С. В. Теоретичний аналіз проблеми формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами сучасного

медіапростору. *Інноваційна педагогіка*. 2023. № 1(56). С. 230–235. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/56.1.48>

16. Шпеко А. А. Форми і методи розвитку соціальних навичок молодших школярів. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 34(1). С. 152–156. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/34-1.28>

References

1. Pykhtina, N. P. (2024). Pedagogical conditions for the formation of social competence of preschool children through mass media. *Naukovi zapysky – Scientific notes*, 3, 48–58. DOI: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2024-PP-3-48-58> [in Ukrainian].

2. Petrynych, O. H., & Komponovych, M. S. (2024). Aspects of social and psychological adaptation of preschool children in modern realities. *Slobozhanskyi naukovyi visnyk – Slobozhanskyi naukovyi visnyk*, 2, 42–45. DOI: <https://doi.org/10.32782/psyspu/2024.2.8> [in Ukrainian].

3. Pasichnichenko, A. V., & Kovalevska, N. V. (2025). Socialization of preschool children in the conditions of modern challenges. *Imidzh suchasnoho pedahoha – The image of a modern teacher*, 2(221), 12–15. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-2\(221\)-12-15](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-2(221)-12-15) [in Ukrainian].

4. Kurchatova, A. (2022). Formation and development of pedagogical creativity of the educator by means of self-development. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 85–91. DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.1.14> [in Ukrainian].

5. Kurinna, S., & Kurinnyi, Ya. (2021). Some theoretical aspects of training future preschool education specialists for effective socialization of early childhood children. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu – Humanization of the educational process*, 1(100), 159–169. DOI: <https://doi.org/10.31865/2077-1827.1002021.245412> [in Ukrainian].

6. Smyrenskyy, V. (2019). Pedagogical improvisation: content, functions and types. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty – Teacher professionalism: theoretical and methodological aspects*, 9, 168–184. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.9.2019.174549> [in Ukrainian].

7. Ienakii, M. M. (2007). Improvisation in creative pedagogical activity. *Nauka i osvita – Science and education*, 1–2, 128–130. Retrieved from <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4193/1/Yenakii.pdf> (Last accessed: 15.04.2025) [in Ukrainian].

8. Mikheieva, O. I., & Chubkova, O. V. (2019). Creativity of a teacher of a modern preschool institution as a factor in optimizing pedagogical activity. *Young Scientist*, 10.1(74.1), 73–76. Retrieved from <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/10.1/18.pdf> (Last accessed: 15.04.2025) [in Ukrainian].

9. Molnar, T. I. (2024). Preparation of future primary school teachers for pedagogical improvisation. *Naukovi zapysky – Scientific notes*, 213, 205–210. Retrieved from <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/11067> (Last accessed: 15.04.2025) [in Ukrainian].

10. Borysenko, K. Yu., & Bader, S. O. (2021). Peculiarities of the development of emotional intelligence in children of senior preschool age. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhgorod University*, 1(48), 48–52. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.48.48-52> [in Ukrainian].

11. Lisova, L. (2024). Osoblyvosti i znachennia emotsiinoho rozvytku ditei doshkilnogo viku dlia sotsialnoi adaptatsii [Peculiarities and significance of the emotional development of preschool children for social adaptation]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom – Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management*, 4(65), 35–38. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2024.4.6> [in Ukrainian].

12. Klymeniuk, N. (2023). Novyi vymir vykhovannia: sotsializatsiia dytyny v umovakh tsyfrovoho prostoru [A new dimension of education: socialization of a child in the digital space]. *Naukovo-metodychnyi, informatsiino-osvitnii zhurnal «Veresen» – Scientific and methodological, informational and educational journal «September»*, 3(98), 60–72. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.3.2023.05> [in Ukrainian].

13. Familiarska, L. L. (2021). Intehratsiia tsyfrovyykh tekhnolohii v osvittnie seredovyshche zakladu doshkilnoi osvity [Integration of digital technologies into the educational environment of a preschool educational institution]. *Elektronne naukove fakhove vydannia «Vidkryte osvittnie e-seredovyshche suchasnoho universytetu» – Electronic scientific professional publication «Open educational e-environment of a modern university»*, 11, 174–183. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2021.1115> [in Ukrainian].

14. Vakolia, Z. M. (2024). Interaktyvni metody vykhovnoi roboty v ZDO: vplyv na rozvytok sotsialnykh navychok ditei [Interactive methods of educational work in preschool education: impact on the development of social skills of children]. *Akademichni vizii – Academy vision*, 37. Retrieved from <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1540> (Last accessed: 15.04.2025) [in Ukrainian].

15. Liapunova, V. A., Nyzhnyk, T. O., & Horodnycha, S. V. (2023). Teoretychnyi analiz problemy formuvannia sotsialnoi kompetentnosti u ditei starshoho doshkilnogo viku zasobamy suchasnoho mediaprostoru [Theoretical analysis of the problem of forming social competence in children of senior preschool age using modern media space]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 1(56), 230–235. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/56.1.48> [in Ukrainian].

16. Shpeko, A. A. (2021). Formy i metody rozvytku sotsialnykh navychok molodshykh shkoliariv [Forms and methods of developing social skills of younger schoolchildren]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 34(1), 152–156. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/34-1.28> [in Ukrainian].

Варяниця Л. О. Педагогічна імпровізація вихователя як засіб адаптації дітей дошкільного віку до соціального світу

У статті розглянуто педагогічну імпровізацію як ефективний інструмент професійної діяльності вихователя в контексті соціальної адаптації дітей дошкільного віку. З'ясовано, що дошкільний вік є важливим етапом становлення особистості, під час якого дитина активно адаптується до соціального середовища, засвоює норми взаємодії з іншими людьми та формує первинні уявлення про суспільні цінності. Педагогічна імпровізація є динамічним засобом взаємодії з вихованцями, який дозволяє вихователю гнучко реагувати на зміну обставин в освітньому процесі та підтримувати інтерес дітей до різних видів діяльності. Особливу роль у процесі імпровізації відіграє творча складова, що охоплює розвинену увагу, уяву, інтуїцію та здатність до натхненної діяльності. У контексті дошкільної освіти педагогічна імпровізація виконує низку важливих функцій, зокрема комунікативно-організаційну, мотиваційно-пізнавальну та професійно-діяльнісну. Акцентовано на імпровізації в сюжетно-рольовій грі, ранкових зустрічах, обговоренні мистецьких творів та використанні цифрових ресурсів.

Ключові слова: педагогічна імпровізація вихователя, адаптація дошкільника, соціальний світ, навички комунікації, креативність, творчість.

Varianytsia L. O. Pedagogical improvisation of the educator as a means of adapting preschool children to the social world

The article considers pedagogical improvisation as an effective tool for the professional activity of a teacher in the context of social adaptation of preschool children. It was found that preschool age is a key stage in the formation of a personality, during which the child actively adapts to the social environment, learns the norms of interaction with other people and forms primary ideas about social values. It is during this period that it is extremely important to create a comfortable and safe space for the child, in which he will be able to freely express his emotions, learn through play and interaction, and gradually integrate into the microcommunity. In this context, pedagogical improvisation of a teacher becomes an effective means of supporting the child, his emotional state and gaining social experience. It was determined that pedagogical improvisation is a dynamic means of interaction with pupils, which allows for flexible response to changing circumstances in the educational process and maintaining children's interest in various types of activities. A special role in the improvisation process is played by the creative component, which includes developed attention, imagination, intuition and the ability to inspired activity. In the context of preschool education, pedagogical improvisation performs a number of important functions, in particular communicative-organizational, motivational-cognitive and professional-activity. Emphasis is placed on improvisation in story-based role-playing, morning meetings, discussion of works of art, and use of digital resources.

Key words: pedagogical improvisation of the educator, adaptation of the preschooler, social world, communication skills, creativity, work.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження рукопису до видання: 07.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 29.08.2025

Дата публікації: 08.09.2025